

Феминизмът в Азия. Национални и транснационални феминистки практики в Япония, Китай и Южна Корея

Мартина Недялкова

За мнозина от онези, съпричастни към идеите, заложили във феминизма, е естествено да черпят своето разбиране за тях от проявленията им в Европа и САЩ. Това не е изненадващо, от една страна, защото понятието *феминизъм* се появява за първи път именно в Европа¹ и от друга, предвид това, че посоката на развитие на женското движение (в европейски и американски план) е толкова отчетливо дефинирана от Западната културна традиция на индивидуализма. Вероятно би било твърде опростенческо да обвързваме характера на женското движение толкова пряко с акцента, поставян върху индивидуалното на Запад. Все пак това, както ще стане ясно, е фактор, чието наличие или отсъствие се оказва определящо за разликите в развитието на феминизма по различните места в света.

Обръщайки поглед на Изток, човек инстинктивно се пита – има ли феминистката идеология почва и там? И какви са нейните проявления? Уместно ли е да се предполага, че тя има същия характер и развой, както на Запад? Глобализацията и бързият достъп до информация създават едно измамно усещане за запознатост със събитията по света, което нерядко кара човек да забравя за огромните (понякога сякаш непреодолими) различия между неговата² и разнообразните култури на Изток. И все пак те са налице – някъде там, на границата между европейския и азиатския континент – като невидима стена, от която за удобство по-често отвърщаме глава. В този смисъл би било разумно да се подходи предпазливо към въпроса за изследването на „азиатските“ проявления на женските движения (ако те могат да се поставят под този общ знаменател) – с необходимата доза аналитичност, но без предоверяване на импулса за прекомерна рационализация. Проблемите, разбира се, не могат да бъдат изчерпани само с обособените по-горе питання. С приемането на уговорката „азиатският“ феминизъм да се разглежда като индивидуален феномен, вписан в глобалните тенденции,

¹ Макар и, безспорно, борбата за правата на жените като масов социален феномен да се е породила на различни места по едно и също време.

² Изхождайки от едно европоцентристко гледище, тук се визира коя да е държава от Европа или Запада по-общо.

любопитството естествено отвежда към темата за времето и логиката на поява на женското движение на Изток. А оттам и към въпроса: Изконно присъщо ли е това движение на азиатските държави или, напротив, е изкуствено привнесено от Европа и Америка?

Настоящата статия си поставя две основни цели:

а) да направи кратък обзор на някои от по-важните характеристики на феминизма в Азия;

б) да представи въпроса за сложното преплитане между национален и транснационален феминизъм в три държави от Източна Азия: Япония, Китай и Южна Корея.

Изборът на подобен фокус е обусловен от дългата история на културен обмен и дву- или тристранно политическо влияние между тези страни. Статията е с въвеждащ характер и ще обобщи част от изследванията на експерти в областта на женските движения, специализирали във всяка от разглежданите държави.

§ 1. Проблемът с говоренето за един събирателен „азиатски“ феминизъм

Когато се говори за „азиатски феминизъм“, е редно да се има предвид, че това понятие не обозначава един общ за континента, хомогенен феминизъм³. Прибягването до обобщението „азиатски“ за проявленията на феминизма в Азия би било уместно единствено в рамките на бинарната двойка „Западен“ – „азиатски“, с което *a priori* се приема, че двете понятия (изведени на териториално-културен принцип) обозначават явления, без ясно обособени граници и вътрешна кохерентност. В този смисъл от изследователска гледна точка събирателното разглеждане на държави, като Индонезия⁴, Китай, Монголия, Индия, Япония, Пакистан, Тайланд и др., като носители на едни и същи (или дори близки) характеристики, не би могло да бъде сериозно. Това обаче не е просто външна оценка. Въпреки разумното основание да се търсят прилики (на ниво култура, история, ценностна система) между близко разположени азиатски страни, могат да се открият примери и за съществени отлики, независимо от обективните сближаващи фактори. По думите на проф. Ли Сяоцян, основателка на женските и

³ Аналогично, не бихме се опитали да поставим всички разновидности на женските движения и феминистката теория в Европа под общото наименование „европейски“; нито „западен“ – съответно за Европа и САЩ събирателно.

⁴ Страната с най-многочислено мюсюлманско население в света.

джендър изследванията в Китай: „Географски погледнато Япония, разбира се, е близка до нас. Но ние знаем много повече за Европа и Америка, отколкото за Япония. Затова в психологически план за нас тя е една изключително далечна страна.“⁵

В уводната статия към сборника „Женските движения в Азия: Феминизми и транснационален активизъм“ (Roces & Edwards 2010) Мина Росес откроява няколко фактора, определящи невъзможността за говорене за единен „азиатски“ феминизъм. От една страна, такъв фактор е най-общо мащабът на континента и богатият му културен и религиозен фон. В пряка близост съжителстват народи, изповядващи ислям (вариращ от либерален до радикален), юдаизъм, хиндуизъм, шинтоизъм, християнство (католицизъм и протестантство), заедно с които и системите от вярвания и морални предписания – будизъм, конфуцианство, даоизъм и др. От друга страна, определящ се оказва политико-икономическият фактор, характеризиращ се с богато разнообразие от политически режими (на ниво континент) и дестабилизираща динамика на вътрешнополитическите системи (на локално равнище).

Мина Росес обобщава тази характерна особеност по следния начин: „Разнообразието на региона означава, че не може да се говори за такова нещо, като квинтесенция на „Азиатската жена“. Нещо повече, разнообразието на политическите режими и контексти, наблюдавани в Азия (включващи демокрации, диктатури, авторитарни режими, комунизъм и социализъм, както и политическата и обществена нестабилност, в резултат на войни) са наложили много тесни рамки на активистите от всякакъв род, феминистки или не“ (Roces 2010: 3). Във връзка с обективните затруднения пред очертаването на един събирателен и изчерпателен образ на феминизма в Азия вероятно би било по-уместно да се говори за множество локални, или „домашни“ *феминизми*. Това със сигурност би било най-логичното и непосредствено решение за поставянето на първоначални понятийни рамки на женските движения в Азия, но то е в известна степен възпрепятствано от явната неохота на преобладаващата част от привържениците на „женския въпрос“ да се асоциират с „мръсната“ дума *феминизъм*.

⁵ В интервю за известната японска социоложка и феминистка Уено Чизуко, поместено в посветения на феминизма бр. 6 на сп. „Съвременна мисъл“ от 2004 г. (Ueno 2004).

§ 2. Проблематична рецепция на понятието *феминизъм*. „Домашен“ феминизъм

Една от характерните особености, открити в повечето от статиите, поместени в посочения сборник (Roces & Edwards 2010), е стигмата, наложена на понятието *феминизъм* в редица азиатски страни практически до самия край на ХХ в. – факт, произлизащ в най-голяма степен от погрешното или изкривено разбиране за неговото цялостно съдържание. Една „типична феминистка“, в качеството си на представител на *Западнофеминистката идеология*⁶, е асоциирана с категории, като: липса или отказ от женственост, прекомерен индивидуализъм, агресивни, провокативни и подриващи обществения морал активистки изяви (като демонстративното изгаряне на сутинени), отричане на „семейната институция“, мъжемразство, отказ от майчиния инстинкт и призвание, и т.н. (Roces 2010: 1). Така изброените характеристики са възприемани като „не-азиатски“ и несъобразени с културните традиции в различните азиатски държави. Те са привеждани в доказателство за *другостта* на Западния феминизъм, заклеявяван като неподходящ за азиатския контекст.

При това положение би могло да се допусне, че жената в Азия просто не е готова да се откаже от своята женственост, нито от функцията си на стожер на семейството в името на извоюването на по-високи степени на лична свобода. Нейната борба е друга. И тази разлика в приоритетите ѝ, спрямо тези на Западната жена, е пряко свързана с това, че тя е възпитавана да мисли себе си първо в контекста на социалното и на общото благо, а едва след това – в контекста на собствената си личност. Тук отново на преден план изпъква факторът „индивидуализъм“. Сравнителният анализ на дихотомията *индивидуализъм – колективизъм* не е ново направление в научните изследвания и съществуват социологически трудове, открояващи индивидуализма като характерен за културите от Западна Европа и САЩ, а колективизма, като показател на културния фон в Азия, Африка, дори части от Латинска Америка и Европа (Triandis 1993; Nelson & Fivush 2004; Basu-Zharku 2013).

В този смисъл няма нищо изненадващо в това, че борбата за равнопоставяне на жените в азиатските общества не преминава през същите етапи, които се наблюдават в европейски контекст⁷. Азиатските активистки не си поставят същите цели и сякаш не желаят (или не им бива позволено?) да се откъснат от колективистката логика на

⁶ Тук трябва да се разбира представата за *радикален феминизъм*, разпространена повсеместно в Азия като феминистки стереотип.

⁷ Открити от Юлия Кръстева например, във „Времето на жените“.

функциониране в техните общества. Този фактор, в съчетание с историческите периоди, налагащи поставяне на националния или обществения интерес пред личния и пред целокупно „женския“ такъв, обяснява подчертано социалния характер на действията на жените активисти в разглежданите тук Япония, Китай и Корея.

Отказът от самоидентификация като „феминистки“ кара активистките в Азия да търсят начини да се разграничат от Западната феминистка традиция. Един от тези начини са опитите за въвеждане на алтернативна терминология в търсене на нова семантична рамка (каквото е случаят с понятието *женизъм* (womanism), използвано от малайзийската религиозна организация *Сестри в исляма*) или в опит за символично скъсване на връзките със Запада и утвърждаване на автономия от Западните „учителки“ (напр. *феминология* – в Китай, или *женски изследвания* – в Индия) (Roces 2010: 4).

Тази фиксидея за себеразграничаване от Запада се изразява и в целенасочения, почти маниакален стремеж към създаване на нов, т.нар. „домашен“ тип феминизъм, който да се занимава със специфичните проблеми във всяко отделно общество, избягвайки нецелесъобразното привнасяне на чужди феминистки практики, без местен референт. В Китай например проблемът за домашното насилие придобива по-широки измерения, като включва не само добре познатите случаи на „побой над съпругата“ или „малтретиране на детето“, но и насилие с обратен знак – насочено към мъжа. Проблематизирани са също и насилието над снахата и насилието над старшите членове на разширеното семейство (Edwards 2009: 120). Друг пример за „домашния“ феминизъм в Китай е борбата срещу практиката за „стягане на ходилата“⁸, срещу програмите за стерилизация на населението и закона за редуциране на раждаемостта⁹ от края на 70-те години на XX в., както и борбата срещу широко разпространената практика на полово селективен аборт (инфантицид) и др. (Roces 2010: 8).

Освен фокуса върху местните проблеми, засягащи статута на жените в обществото, се предприемат и образователни кампании, които целят да повишат нивото

⁸ Практиката за стягане на ходилата (foot binding) е дълговековна традиция, свързана с поставянето на крачетата на малките момиченца в стегнати обувки с детски размер с цел спиране на растежа им. От съвременна гледна точка резултатът от подобна практика е гротескна деформация на краката (в зряла възраст), но в миналото тя се е смятала за признак на изящество и женственост, а нерядко е служела и като гаранция за изгоден брачен съюз. Тази практика е премахната с местни усилия и международна подкрепа до 1920 г.

⁹ Този закон ограничава броя на деца на семейство до едно и е отменен едва 40 години след въвеждането си – на 1 Януари 2016 г. (BBC News).

на осведоменост относно формите на неравноправие между половете, както и да предизвикат обществена ангажираност с дейността на женските движения. Заедно с това в Китай и в Южна Корея се полагат старателни усилия за приобщаване на мъжкото население към каузата за равенство между половете. Китай е една от малкото държави в Азия, където реално е постигнато някакво ниво на съпричастност към този проблем от страна на мъжката интелигенция. За пример за дипломатичния подход на китайските феминистки може да послужи изказването на една от пионерките на женското движение в Китай – Ху Бинся – от 1903 г.¹⁰: „За настоящото отслабнало състояние на Китай не може да се присъжда вина единствено на мъжете“ (Edwards 2010: 56). По същото време феминистът и възпитател Цзин Сунцън пише програма за отхвърляне на монархията и създаване на демократическа република, в която подчертава необходимостта от активната женската подкрепа за успеха на проекта (Edwards 2010: 57).

Като обобщение на всичко това е важно да се направи следното уточнение. Независимо от нежеланието на преобладаващата част от азиатските активистки да се асоциират с понятието *феминизъм* и от неоспоримия факт, че формите на техния активизъм са по своему оригинални и различни (както от Западните, така и едно от друго), по своите характер, цели и подходи те все пак са форми на феминизъм (Roces 2010: 4). В уводната си статия към сборника „Женските движения в Азия: Феминизми и транснационален активизъм“ Мина Росес красноречиво защитава това твърдение: „Въпреки регионалната антипатия към въобразения стереотип за агресивна Западна „феминистка активистка“, азиатските активистки не се страхували да се покажат във войнствена светлина, особено по манифестации – „запазена марка“ за повечето феминистки в Азия. От Хонг-Конг до Индонезия, Филипините, Китай, Япония и Индия – митингите, маршовете, демонстрациите и протестите били видимата страна на феминизма в Азия“ (Roces 2010: 10).

¹⁰ Началото на ХХ в. е период на упадък за Китайската империя, през който в резултат на вътрешна нестабилност и натрапвани от вън политики, империята е изправена пред необходимостта от модернизация и реформация на държавния строй в отговор на международните демократични тенденции. Феминизмът от началото на века, прокаран като важна част от процеса на модернизация, възниква в период, в който обикновената китайска жена е маргинализирана, необразована, несамостоятелна и затворена въщи. Изключение правят жените с аристократичен произход (доколкото са имали достъп до качествено образование), но дори те (въпреки завидната си ерудиция и финансово благосъстояние) са напълно лишени от възможността за принос към националния проект за преизграждане на държавата (Edwards 2010: 53–56).

§ 3. Транснационалният феминизъм и Източна Азия

Интересна особеност на азиатските феминизми са действията на техните последователки за установяване и поддържане на връзки с международната мрежа от феминистки организации, както и участието им в международни форуми, семинари, конференции и др., посветени на „женския въпрос“. Тъкмо този обмен на идеи, изпращането на млади жени на обучение в чужбина, както и задграничното сътрудничество с активистки от различни страни по света за подобряване обществения статут и правата на жените определя азиатския женски активизъм като *транснационален*¹¹ феминизъм (Roces 2010: 6). Този транснационален подход не е без своите противоречия. От една страна, той е функция на желанието за заимстване на добри практики и за двустранен обмен на идеи, което респективно способства за международното сътрудничество на по-широк фронт¹². От друга страна, тези международни връзки понякога са използвани за прокарване на лични интереси, като форум за себеизтъкване като качествено нова и независима форма на феминизъм, както и за отправяне на директна критика на онези аспекти от Западния феминизъм, които не се вписват в техните цели и подходи.

В това, разбира се, няма нищо осъдително. Все пак при оценката на *различните феминистки движения в Азия* не трябва да се забравя, че те са *комплексно съчетание от апроприирани или модифицирани чужди практики и нововъведени местни такива*. От не по-малко значение е и фактът, че *азиатските страни не са склонни да приемат ролята на „по-малки и неопитни сестри“*, нито на *„изоставащи страни от Третия свят“*, която се опитва да им отреди Западната феминистка школа. Както напомня и самата Мина Росес в статията си „Азиатски феминизми: Женските движения от азиатска перспектива“: „Азиатските феминистки от началото на ХХ в. и до днес са били експерти в разчитането на ситуацията „на място“ и не само са подхождали

¹¹ В книгата си „Транснационална нация: История на Съединените щати в една глобална перспектива от 1789 г. насам“ австралийският историк Йън Тиръл дава следното определение на понятието *транснационален*: „движението на хора, идеи, технологии и институции отвъд националните граници“ (Tutrell 2007: 3).

¹² Пример за подобно международно сътрудничество с глобална цел е връчената от Яджима Каджико (една от пионерките в японския женски активизъм) петиция за мир, подписана от 10 224 японски жени, лично на американския президент Уорън Хардинг по време на Вашингтонската конференция от 1921 г. По това време в собствената си държава тези жени са лишени от национални граждански права, но транснационалните връзки им позволяват да упражняват влияние върху взимането на някои политически решения от значение за техните каузи (Molony 2010: 95–97).

избирателно към аспектите от феминистката мисъл в чужбина, които да усвоят, но и с готовност са отнасяли критиките си до международните платформи“ (Roces 2010: 6).

Потребността от подобряване на статута на жените в обществото се появява в Япония и Китай малко преди и около началото на XX в., а в Корея дори по-рано. Агресивната религиозна пропаганда на християнските мисионери на корейския полуостров през втората половина на XIX в. води до постепенното преосмисляне на някои от основополагащите конфуциански принципи (заложени в основата на корейската обществена структура), в частност подчинената позиция на жените в обществото. Мисионерската дейност поставя началото на период на развитие и модернизация на образователната система, а през 1886 г. отваря врати и първото девическо училище. Основаната през 1898 г. *Асоциация за възхвала и насърчение* пък си поставя за цел изграждането на светско девическо училище, което да възпитава корейските момичета в духа на равноправие между половете и еманципация на жените. Тяхната инициатива не получава държавна подкрепа, но за сметка на това вдъхновява вълна от последователи и служи за модел на редица частни училища, нароили се през следващото десетилетие (Kim and Kim 2010: 189–191).

В Китай началото на XX в. е съпроводено от външнополитически натиск в съчетание с дълбок упадък на дълговековната имперска система. Навярно именно това отслабено състояние на държавата, заедно с неизменното съревнование с Япония¹³, отключва общественото съзнание за маргинализирания статут на жените в империята – състояние, което би възпрепятствало активното им участие в реформирането на държавата. Тази вътрешна изостаналост, в комбинация с външните влияния, предизвиква започването на процес на модернизация в Китай, от който феминистката идеология и практика се явяват интегрална част. Завързването на първите контакти с международни феминистки организации започва скоро след това (Edwards 2010: 53–54).

В Япония влиянието на християнските мисионери също изиграва определяща роля за появата и разрастването на женското движение на прага между XIX и XX в. През 1886 г. е създаден *Съюзът на женското християнско въздържание в Япония* – местен клон на организацията майка (в САЩ), както и най-влиятелната религиозна

¹³ Съревнованието със съседна Япония също е с дълги традиции. Когато Япония излиза победителка от японо-китайската война от 1894–1895 г., тя демонстрира впечатляващ военен и икономически напредък – пряк резултат от политиката на вестернизация, провеждана от 1870 г. нататък (Edwards 2010 : 54). С това служи за допълнителна мотивация на Китай да приеме модернизацията по Западен модел като подходящ ход за справяне с кризата.

организация в Япония. Съюзът, „вдъхновен от голяма част от религиозната реторика на американското началство“ (Molony 2010: 96), способства за преноса на множество Западни феминистки идеи и практики, с което слага началото на транснационалния феминизъм в Япония. Суфражистското движение, с висша цел допускането на жените до властовия апарат (т.нар. „буржоазен“ феминизъм), борбата за правата на жените от работническата класа (социалистически феминизъм) и действията за защита на човешките права (например движението за мир) бележат първата вълна на феминисткото движение в Япония.

§ 4. На границата между националното и транснационалното

Успешният старт на транснационалния подход обаче не продължава дълго и скоро става жертва на политическите обстоятелства, сложили край на международните връзки с единомислещи организации. Анексията на Корея от Япония и репресивната политика на окупационното правителство изтласкват националноосвободителните и женските движения в нелегалност. Възможностите за събиране и съвместни действия на радетелите за женски права остават ограничени до самия край на Втората световна война, когато се оттеглят японските военно-окупационни сили, но се преминава към нов период на чуждо влияние. Корея е разделена на две части, в които само за няколко години влиянието на силите на Източния (на север) и на Западния блок (на юг) води до възникването на идеологическа пропаст между севера и юга. Това деление на леви и десни се наблюдава и в различните опити за феминистки движения. „Така организациите и от лявото, и от дясното крило подкрепяли равенството между половете, но докато десницата препоръчвала по-тесен подход с постепенни реформи и подкрепа на работещите жени, левицата търсела много по-мощно ‘извоюване на пълна свобода на политическата, икономическата и социалната арена’“ (Kim & Kim 2010: 194). Разединението приключва с установяването на две нови републики – комунистическа (в Северна) и демократическа (в Южна Корея).

Новият политически строй обаче не довежда до никакви съществени победи за женските движения в Южна Корея отвъд съвсем формалното законово постановяване на равноправието на жените, на правото им на вот и на участие в политическия живот. Проектът за демократизация на Южна Корея като че още от самото начало не потръгва успешно. В началото на 60-те години той е заменен с *две последователни военни диктатури – период на сериозни репресии на всички социални и женски движения*. В

този контекст е интересно да се открие, че женските организации са единственото движение, което въпреки активните анти-опозиционни мерки на правителството успява да набере скорост през 70-те години на XX в. и най-после през 1987 г. да доведе до началото на ефективна демократизация на страната (Kim & Kim 2010: 197). Все пак, макар и несломимата им борбеност несъмнено да вдъхва респект, не може да се пренебрегне факта, че въпросните движения, съвсем разбираемо, придобиват подчертано социален характер, покрай което *не само връзките с други международни женски организации, но и по-целенасочената борба за женски права остават на заден план.*

Междувременно в Китай 20-те, 30-те и 40-те години на XX в. са наситени с военнополитически неудачи – от вътрешните за страната бунтове през 20-те, през първата вълна на гражданската война (между националисти и комунисти) и японското военно нахлуване в областта Манджурия през 30-те, до избухването на Втората световна война. Изненадващото, както отбелязва датският историк Франк Дикьотер, е че „въпреки всички тези големи сътресения, тези десетилетия са белязани от своята интелектуална и идеологическа отвореност към света“ (Dikötter 2008). Наред със свободата на печата и активното обсъждане на разнообразни феминистки теми на местно равнище, през 30-те и 40-те години се полагат и съществени усилия за осигуряване на международна подкрепа срещу японските набези и издевателствата над местното китайско население (Edwards 2010: 54, 62).

Подновяването на гражданската война през 1946 г. обаче се превръща в пречка пред транснационалните действия на китайските феминистки. С нейния край през 1949 г. са създадени две суверенни държавни обединения: Народна република Китай (в континенталната част на бившата Китайска империя) и Република Китай, по-известна като Тайван (на едноименния остров). С това разделение *в НРК се установява еднопартиен комунистически режим, който след кратък период на либерално отношение към местните феминистки организации (разглеждан като своеобразен „златен век“ за женското движение), рязко отрязва пътя им към транснационален активизъм и ги поставя в много тесни рамки на работа.* През април същата година е учредена *Федерацията на всички жени в Китай*, специално държавно звено, предназначено да представлява събирателно интересите на жените в рамките на новата държава. По модел на еднопартийния режим, тази федерация се превръща в единствената женска организация, която предполагаемо съвместява целите и исканията на всички останали женски обединения, просперирали през 40-те години. Така, през

1957 г. (краят на „златния век“) се поставя началото на т.нар. *държавен феминизъм*, който работи стриктно в рамките на партийните интереси, подчертавайки предимството на класовата борба пред борбата за полово равноправие, и акцентирайки върху разграничаването си от „буржоазния“ „Западен“ феминизъм (Edwards 2010: 55).

Другият по-важен (в плана на настоящото разглеждане) аспект от новото политическо направление е политиката на *изолационистки национализъм*, разглеждаща международните влияния като съмнителни и подривни. По този начин става видно преминаването от един изключително либерален активизъм – със стабилни международни връзки и разнообразни кампании за подобряване на положението на жените в китайското общество, към друг, сякаш поставен в усмирителна риза, *национален феминизъм*. *Женската борба се скрива в сянката на националния (в случая партийния) интерес и макар и да не е напълно заличена, тя е принудена да метаморфира в една нерядко противоречива и доминирана от страха форма на съществуване.*

На японските острови развитието на женските движения и в частност на техните транснационални практики през първата половина на XX в. протича по различен начин. Действията на японските феминистки от началото на миналия век преминават под знака на целенасочените усилия за извоюване на обществено уважение. Избирателното право и правото на участие в политиката и правителството¹⁴ първоначално не е кауза от първостепенно значение, предвид характера си на класова привилегия, с която и много мъже все още не разполагат. Извоюването на равноправие в семейството (където семейният патриарх разполага с абсолютни права относно вземането на решения), и на уважавана позиция в обществото¹⁵ обаче се нареждат сред едни от първите задачи, които си поставят феминистките пионерки в Япония (Molony 2010: 95). Тези цели са съпроводени и от опитите за участие в държавните дела, които на местно ниво, до военния и следвоенния (окупационен) период (1945 – 1952 г.), не постигат особен успех, поради липсата на граждански права за жените. Това обаче води до насочването им към „подхода с правата на човека“, с други думи, отнасянето на казуси, свързани с борбата

¹⁴ Тези цели биват поставени през втората половина на 10-те години на XX в. „До междувоенния период японските жени в световни организации (...) вече играели важни роли за формулирането на японски феминистки теории за гражданство (избирателно право и други политически права) и за общностно изграждане (трудова/социална справедливост, потребителски права, репродуктивни права)“ (Molony 2010: 93-94).

¹⁵ Във връзка с тази цел много жени се насочват към високо ценени социални роли, като тези на учителите или нравствените ръководители (Molony 2010: 95).

за човешки права, до международни инстанции, което, както се оказва, проправя директен път към извоюването и на женски права (Molony 2010: 90; Desai 1996).

Феминисткият подход, основан на човешките права, не е единствената форма на транснационален феминизъм в Япония. Друга такава е обменът на опит с китайски специалисти по *женски изследвания* за въвеждането на феминистка терминология на японски и китайски език. Сходствата в писмените системи на тези източноазиатски страни прави тяхната съвместна изследователска и терминологична работа много по-рационално решение, отколкото директното пренасяне на Западните понятия, които по-трудно биха достигнали до широките маси от населението.

Със задълбочаването на напрежението покрай военните действия в източно- и югоизточноазиатския регион японското управление започва да провежда агресивна политическа пропаганда¹⁶ на експанзионистичните си действия. Ограниченията, наложени на активистките организации от страна на властта, ги поставя пред сложния избор да бъдат верни на откъднационалните си цели и идеология, или да се приспособят към променената ситуация, защитавайки националния интерес на цената на досегашните си убеждения. В тази сложна ситуация, в която японското управление най-после предлага място в правителството за някои от жените активистки (в замяна на тяхната безрезервна подкрепа на държавните експанзионистични действия), немалка част от тях приемат този шанс, вярвайки, че по този начин защитават интересите на японската жена. За да избегнат повторното си маргинализиране като институции, поддържащи близки отношения с „врага“, някои от японските представителства на международни женски организации избират да скъсат връзките си със своите Западни сестри. Те изцяло пренасочват действията си към Азия, в съответствие с държавната политиката по набиране на поддръжници на империалистическия проект за източноазиатски политически блок, с което преминават към една нова форма на транснационални действия (Molony 2010: 98). В хода на този период са създадени и местни представителства на някои японски женски организации (като Съюза на женското християнско въздържание в Япония) в териториите, окупирани от японската армия по време на войната.

¹⁶ На национално равнище е разпространена пропагандната концепция за *Велика Източноазиатска сфера на съвместен просперитет*, прокарваща идеята за освобождаване на държавите от Източна и Югоизточна Азия от европейските и американските колонизатори и за тяхното обединение в единен политически блок, начело с Япония. Провеждани са също така стратегически действия, като *Националното движение за духовна мобилизация*, целящи по-широко обществено ангажиране в посока икономическа подкрепа на японската армия (Molony 2010: 98–99; Kimura & Minohara 2013; De Vary 2008).

Както става ясно от направения кратък исторически обзор, сложните и динамични историко-политически обрати в източноазиатския регион определят възникването на едно *двуборство между транснационалните стремления на женските движения и националната посока, в която им се налага, по една или друга причина, да поемат. Тази промяна в курса не може да се тълкува еднозначно.* В случаите с Китай и Корея скъсването на международните връзки, като част от редица ограничения, наложени от властта, разбира се, следва да се разглежда като сериозна стъпка назад. В случая с Япония трудно би могло да се направи подобна недвусмислена оценка. В перспективата на времето днес можем да отсъдим, че тогава мисления като успех дългоочакван достъп до държавния апарат, в крайна сметка се оказва политическа машинация, без реални или трайни положителни резултати за женската кауза. Навремето обаче ситуацията не е изглеждала толкова ясна.

Нещо повече, както изтъква Барбара Малони¹⁷, *транснационализмът, като всяка друга човешка практика, не е лишен и от своите негативи.* Като такива могат да се разглеждат признаците на ироничното, а понякога и граничещо с расизма, отношение към азиатките (от страна на международните феминистки организации), каквото е стереотипизирането на японките като гейши. Не по-различно обаче е и снизходителното отношение (основано на етническа йерархизация) на Япония към „понедоразвитите“ от нея страни, които неминуемо са третираны като по-малки сестри, нуждаещи се от напътствия и поучаване (Molony 2010: 98).

§ 5. Въпросът за женската идентичност. Към един азиатски транснационализъм

След периодите на ограничения и качествено пренасочване в трите разглеждани страни женският активизъм успешно се завръща към едно по-либерално съществуване, а в известен смисъл и към възстановяване на прекъснатите международни връзки. В Южна Корея преходът към демократичен режим от края на 80-те години дава карт бланш за повторното нароаяване на женски организации от различен характер из цялата страна. С отпадането на необходимостта от борба за правата на най-маргинализираните прослойки от обществото (способствано от демократичната власт) *женските организации вече могат да си позволят да насочат вниманието си към въпросите за женската идентичност и сексуалност, към проблемите за сексуалното насилие над*

¹⁷ Американска изследователка на феминизма и джендър изследванията в Япония.

жени, а заедно с това и към увеличаването на броя на женските политически представители в управленските структури (Kim & Kim 2010: 198–199).

В Китай смъртта на двете водещи фигури в дотогавашния комунистически режим – Мао Дзедун и Джоу Енлай – през 1976 г. води до началото на постепенен процес на либерализиране на държавния строй. Това позволява появата на нови неправителствени организации, защитаващи женските интереси, с подкрепата на споменатата Федерация на всички жени в Китай, която, на свой ред, се сдобива с по-широка свобода на действие. 80-те и 90-те години пък очертават засилено развитие на женските изследвания в образователния сектор, и в съответствие с международните тенденции, постепенно вниманието се насочва към темите за женското тяло и сексуалност, за репрезентациите на жените в медиите и т.н. (Edwards 2010: 68). Тази стъпка напред в мисленето за жената е постижение от особена важност, предвид мъжкото самосъзнание, вменияно на китайските жени като универсално по време на режима на Мао. В цитираното интервю за японската социоложка Уено Чидзуко Ли Сяоцзян споделя: „(...) аз не се опитвах да приема това, че съм жена. Страх ме беше. За мен процесът на работа в областта на женските изследвания беше процес на потвърждаване на моята женска идентичност“ (上野 2004: 30).

В Япония с края на войната и периода на американската окупация сякаш се обръща гръб на националния феминизъм, а една от целите, които си поставя окупационното правителство, е именно повишаването на статута на японските жени. Така те получават изборително право още в началото на окупационния период, през декември 1945 г., което се явява само първата стъпка от серия реформи, насочени към благосъстоянието на жените в Япония (Mire 2008). 70-те години на XX в. се посочват като начало на втората феминистка вълна тук и са свързани с ново впускане в международен активизъм, отново съчетаващо борбата за човешки права в глобален аспект с тази за еманципация и за премахване на продължаващия сексизъм на домашния фронт. Фокусът на тези действия и тук, както и в Китай, се смалжава и вниманието на японските активистки се пренасочва към Азия, и то основно към проблемите на жените в Източна Азия. С навлизането в 80-те години женските изследвания малко по малко започват да бъдат приемани като сериозно научно поле (Ueno 2013), а феминистките идеи започват да получават гласност и в периодиката. Актуални и тук стават въпросите за женското тяло и женската сексуалност (Molony 2010: 105).

Заклучение

Проследявайки развитието на феминистките движения в Япония, Китай и Южна Корея от изминалия век, ние можем да потвърдим тезата за турбулентния, сложен и не винаги последователен характер на тези движения. Това е обусловено от фактори като вътрешнополитически строй, външнополитическо влияние, военни конфликти, културен фон (конфуциански норми; колективистки манталитет) и т.н., които неминуемо придават по-различна окраска на женските движения в тази част на света. В допълнение, поради противоречивото възприятие на идеологията на феминизма на Изток, азиатските жени като цяло са изправени пред двойното предизвикателство да се борят за изконните си човешки (женски) права, едновременно с което да доказват, че все пак са запазили азиатското в себе си (Roces & Edwards 2010).

Тази сложна ситуация отчетливо изисква поставянето на въпроса: Какво следва оттук нататък за феминистките движения в описаните страни? Ще продължат ли флукуациите в успехите им, подривани от динамичната политическа обстановка, или ще се премине към надграждане над вече постигнатото? Ще се запази ли отрицателното отношение към феминизма и от какво би зависило изчистването на неговото име и подобряването на репутацията му? Всичко това са въпроси, чиито отговори предстои да бъдат изградени в идните десетилетия, но което е по-интересно – въпроси, които в не по-малка степен биха могли да бъдат валидни и за страните от Запада при един непредвиден развой на историческите събития.

Библиография:

1. Basu-Zharku, 2013, I. 'Effects of Collectivistic and Individualistic Cultures on Imagination Inflation in Eastern and Western Cultures', In: *Student Pulse Web*. (2013) vol. 3-2, 1-5
2. Evans, S. (2016, January 1). China's One-Child Policy Ends, *BBC News Web*. Retrieved from: <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-35208488>, on: 30.04.2016.
3. De Bary, W. T. 2008, *Sources of East Asian Tradition: The modern period*, New York: Columbia University Press
4. Desai, M. 1996, 'From Vienna to Beijing: Women's Human Rights Activism and the Human Rights Community', In: *New Political Science*, 18, 1: 107-19
5. Dikötter, F. 2008, *China in the Age of Openness: China before Mao*, Hong Kong: Hong Kong University Press

6. Edwards, L. 2009, 'Diversity and Evolution in the State-in-Society: International Influences in Combating Violence Against Women', In: L.C. Li (ed.) *The Chinese State in Transition: Processes and Contests in Local China*, London: Routledge, pp. 108–26.
7. Edwards, L. 2010, 'Chinese feminism in a transnational frame: between internationalism and xenophobia', In: Roces, M. & Edwards, L. (Eds.), *Women's Movements in Asia: Feminisms and transnational activism*, London: Routledge, pp. 53–74.
8. Kim, S-K. & Kim, K-H. 2010, 'Mapping a hundred years of activism: women's movements in Korea' In: Roces, M. & Edwards, L. (Eds.), *Women's Movements in Asia: Feminisms and transnational activism*, London: Routledge, pp. 189–206.
9. Kimura M. & Minohara T. 2013, *Tumultuous Decade: Empire, Society & Diplomacy in 1930s Japan*, Toronto: University of Toronto Press
10. Molony, B. 2010, 'Crossing boundaries: transnational feminisms in twentieth-century Japan', In: Roces, M. & Edwards, L. (Eds.), *Women's Movements in Asia: Feminisms and transnational activism*, London: Routledge, pp. 90–109.
11. Nelson, K. & Fivush, R. 2004, The emergence of autobiographical memory: A social cultural developmental theory. *Psychological review*, 111, 486-511.
12. Roces, M. & Edwards, L. (Eds.), 2010, *Women's Movements in Asia: Feminisms and transnational activism*, London: Routledge
13. Roces, M. 2010, 'Asian feminisms: women's movements from the Asian perspective' In: Roces, M. & Edwards, L. (Eds.), *Women's Movements in Asia: Feminisms and transnational activism*, London: Routledge, pp. 1–20
14. Triandis, H. 1993, Collectivism and individualism as cultural syndromes. *Cross-Cultural Research: The Journal of Comparative Social Science*, 27, 155-180.
15. Tyrrell, I. 2007, *Transnational Nation United States History in Global Perspective since 1789*, New York: Palgrave Macmillan.
16. Ueno C., 'On becoming a feminist in Japan', In: *Global Dialogue Web*. (2013) vol. 3.4
17. 上野千鶴子 (2004). 「フェミニズムの最前線」 『現代思想』 第6号、28–47.